

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

הרב יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת נצבים וילך תשפ"ו

העלון השבועי

מאמר השבוע

מן הרב עובדיה יוסף זצ"ל - דרושים על הפרשה

דברי התעוררות שאמר מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל בחודש אלול בשנת תשמ"ב, לבעלי תשובה בבית הכנסת וישיבת "אור החיים" (של הגאון ר' ראובן אלבו שליט"א). ובעצרת עם בניני האומה במעמד שלשת אלפי איש כ"י, וכן בסמינר בית יעקב למורות, בנוכחות אלפיים חניכות

והנה יש להביא דמיון, אדם אחד בא לפני חכם, ושאל מה מצבו, אם צדיק או אם רשע, אמר לו החכם בינוני אתה, מחצה על מחצה, מה עלי לעשות שאהיה צדיק, לך ועשה מצוה אחת ותכריע את עצמך לכף זכות, ותהיה צדיק. הלך האיש ההוא ועשה מצוה חשובה של צדקה, שראה עני מרוד ולקח אותו למסעדה כשרה, והאכילו והשקהו על חשבונו, חזר האיש אצל החכם, וסיפר לו מה שעשה, ושאל האם עכשיו אני צדיק? החכם עונה לו, לא, אתה בינוני, והרי לפני שעה הייתי בינוני, ועתה אחר שעשיתי מצוה גדולה למה לא אהיה נחשב לצדיק? לפני שעה אמרתי שאתה בינוני, מפני הכבוד, אולם הייתה חסרה לך מצוה אחת, עכשיו שעשית את המצוה הזאת נעשית בינוני, לך ועשה עוד מצוה ותהיה צדיק. האיש הזה הלך לבית המדרש, ולמד תורה בחשק רב לשם שמים, וחזר אצל החכם, וסיפר לו מה שעשה בשעה זו, עכשיו אני צדיק? לא, אתה עכשיו בינוני, והרי עשיתי מצוה נוספת? כן, לפני כן היה חסר לך שתי מצוות שתהיה בינוני, עכשיו שקיימת גם מצוה זו, נעשית בינוני, וכן הלאה, ולכן אמרו "לעולם" יראה אדם את עצמו חציו חייב וחציו זכאי, ואם כך יחשוב תמיד, יוסיף מצוות על מצוות, עד שבסופו של דבר יהיה צדיק באמת.

אמרו חז"ל (קידושין מ"ב), לעולם יראה אדם את עצמו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו לכף חובה. ע"כ. הטעם בזה, בודאי שאין לאדם לחשוב עצמו צדיק, כמו שאמרו (בגדה ל:): שאין העובר יוצא לעולם עד שמשביעים אותו, תהיה צדיק ואל תהיה רשע, ואפילו אם כל העולם אומרים עליך צדיק, היה בעיניך כרשע, (כרשע, ולא רשע ממש, שכן שנינו (אבות פ"ב), ואל תהי רשע בפני עצמך), ומשום שאם ידמה בעיניו שהוא צדיק, יחדל מלהוסיף מצוות ומעשים טובים, כי יאמר בלבו מה חובתי עוד ואעשנה (סוטה כב:), ופירש רש"י, מה עלי לעשות עוד, ולא עשיתי.

וחשוב בעצמו כאילו כבר קיים את כל המצוות. גם אין לאדם לחשוב עצמו רשע, שאם כן יתיאש מלקיים מצוות ומעשים טובים, באמרו "כאשר אבדתי אבדתי", כמו שאמר אלישע בן אבויה, הואיל ונטרד מן העולם הבא, ליזיל לתהני מהאי עלמא, ויוסיף לעבור על פשע. אלא יחשוב עצמו בינוני, שהרי אפילו רבם של ישראל רבה בר נחמני אמר על עצמו (ברכות סא:): כגון אנו בינונים אנו. ומה נענה אנן אבתריה.

שאלה

האם מותר לחזן לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ כדי להיות שליח ציבור בימים נוראים?

תשובה

כבר כתבנו לפני כמה שבועות (עלון פרשת ראה) בעניין יציאה לחו"ל והבאנו דברי השולחן ערוך בהלכות חול המועד סימן תקלא סעיף ד שאין לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל אף שדעתו לחזור.

אולם כשיצא לדבר מצוה הדבר מותר וכמו שאמרו בגמרא ע"ז יג. אין יוצאין מארץ ישראל לחו"ל אלא א"כ ללמוד תורה ולישא אשה.

ואמנם בגמרא בכתובות קיא. אמרו שאין לצאת לחו"ל על מנת לקיים מצות יבום כשאחיו נפטר ללא בנים, אלא שדין זה הוא דוקא כשהולך על מנת להשתקע שם, משא"כ כשנזא שם אשה על מנת לחזור עמה לארץ ישראל הדבר מותר.

וכן הוא בתוספות ע"ז שם ד"ה ללמוד, וברמב"ם פ"ה מהלכות מלכים ה"ט.

ויש שרצו לומר שכל זה דווקא במצוה גדולה כפריה ורביה וכן מצות תלמוד תורה, משא"כ בשאר מצות, אולם ראיתי למרן הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יחוה דעת חלק ז' סימן קעב שהביא מהשאלות דרב אחאי גאון (פרשת אמור שאילתא קג) דמפורש שם שהוא הדין לשאר מצוות.

וכבר הבאתי בזה מש"כ בשו"ת שדה הארץ חלק ג (אהע"ז סימן יא) ועוד, דמותר לצאת לחו"ל בכדי להשתטח על קברי הצדיקים.

ולפי זה כתב ביחוה דעת הנ"ל דכל שכן בשליח ציבור שהולך לזכות את הרבים, ולהוציאם ידי חובת תפילה בימים נוראים שיש להתיר ובלבד שיחזור מיד אחר כך לארץ ישראל.

ושמעתי מי שמפקפק בזה שאין זה נחשב למצווה שהרי הוא מקבל שכר על החזנות וכוונתו היא גם לצורך השכר.

ויש להשיב על זה, מדברי השולחן ערוך אורח חיים סימן לח סעיף ח: כותבי תפילין ומזוזות, הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים

המשך בעמ' 3

קצת הערות בנוסח תפלת ימים הנוראים

א. אחות קטנה, בבית המתחיל נחה בנחת, מסיים, והיא כפורחת עלתה נצה לא הבשילו אשכולותיה. יש שהדפיסו תיבת "לא" בסוגריים, וכתבו נ"א "כי" הבשילו אשכולותיה. ואין צריך לדקדק בזה.

ב. זכרנו לחיים. הטור בשם מהר"ם מורטנבורג כתב, שיש לומר זכרנו "לחיים" בשבא תחת הלמד, ולא בפתח, שאם כן יהיה נראה כאומר לא חיים, כדאיתא בנדרים לחולין, דהוי כמו לא חולין. ואף בשאר ימות השנה אנו אומרים בברכת השכיבו והעמידנו מלכנו לחיים טובים, בשבא תחת הלמד ולא בפתח.

ג. זכרנו לחיים. כתב הטור (סי' תקפב) בשם מהר"ם, שאין להוסיף כאן לומר לחיים "טובים", ורק לבסוף באמצע מודים, אומר וכתוב לחיים "טובים" כל בני בריתך. כי המבקש אינו מבקש תחלה אלא דבר מועט, ואח"כ מוסיף והולך.

ד. ובכן, כתב בשער הכוונות (דף צז ע"א), דע כי ד' פעמים נזכרו בלשון "ובכן" ובכן יתקדש שמך ה' אלהינו, ובכן תן פחדך ה' אלהינו, ובכן תן כבוד לעמך, ובכן צדיקים יראו וישמחו. ושלא כדברי הפוחתים ממנין זה, וגורעים כפי העולה על דעתם. ע"כ. אמנם בסידור רב עמרם השלם ח"ב דף קלה. חסר שם "ובכן יתקדש שמך ה' א", ויש רק ג' פעמים ובכן. והרב ר' דוד אבודרהם (דף עא:) כתב כדברי הארחות חיים, ששלשה ובכן כנגד מלכויות זכרונות ושופרות, ואף על פי כן הזכיר גם ובכן יתקדש שמך ה' א.

ה. ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם, הניקוד של אחת, האלף בסגול והחית בקמץ, שכן הוא בשמואל ב', ויתקבצו בני בנימין ויהיו לאגודה אחת. ויש מי שרצה לומר שצריך לומר האלף בפתח. אך העיקר כמנהגינו לומר האלף בסגול, כלשון הפסוק.

ו. שידענו ה' אלהינו שהשלטון בידך. ולא כהנוסחא "כמו" שידענו, ואף שכן כתב מרן הב"י (סי' תקפב), מ"מ בשער הכוונות כתב שצריך למחוק תיבת "כמו". שיש כאן מ"ב תיבות, כנגד שם בן מ"ב אותיות. ע"ש. וכ"כ בספר קמח סולת.

ז. מנהגינו לומר "שהשלטון" האות שין בחיריק. והטית בחולם. כי הוא שם דבר, כמו "ואין שלטון ביום המוות" (קהלת ח. ח). וכ"כ הפרי חדש ועוד אחרונים. ואנו לא נהגנו לומר שהשלטון, השין בקמץ חטוף, והטית בקמץ, במשקל קרבן, כדברי השו"ת כנה"ג. ומכל מקום גם האומר שלטון השין בקמץ חטוף והטית בקמץ, יש לו על מה לסמוך.

ח. עוז בידך וגבורה "בימינך", יש לומר הנו"ן בסגול, ולא בשוא, כי גם בפסוק הנ"ל: תרום ימינך הנו"ן בסגול. וכן הוא בשלמי צבור, ובספר קמח סולת.

ט. ותקוה "טובה" לדורשיך, כן צ"ל. וכמ"ש בשער הכוונות (דף צז ע"ב) ולא כמו שכתוב באיזה מחזורים ותקוה לדורשיך, כי צריך האדם לפרש ולבאר תכלית הביאור וכוונתו בתפלתו. וכמו שאמרו בזה"ק פרשת וישלח דף קסט.

י. ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברנה יגילו. הוא ע"פ מה שאמרו בתענית (טו.), צדיקים לאורה וישרים לשמחה, שנאמר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, ופרש"י ישרים עדיפי מצדיקים. וכן כתב המלבי"ם (תהלים קמ. יד), אך צדיקים יודו לשמך, והישרים שהם במדרגה יותר מצדיקים ישבו את פניך וישיגו אותך בעצמך, ולא רק שמך בלבד. ע"כ. ורבינו יהודה בר יקר (רבו של הרמב"ן, בעמוד נד), כתב, שצדיקים היא המעלה העליונה, והמעלה השניה, חסידים, והם בעלי תשובה, והשלישית היא זקני עמך בית ישראל, והיא מעלת הישרים. ואע"פ שבנשמת כל חי, הסדר בפי ישרים תתרום, ואח"כ ובשפתי צדיקים תתברך וכו', שם רצה המחבר לרמוז ע"פ הסדר ההוא ליצחק ולרבקה, בראשי תיבות, ולכן לא סידרם כסדר מעלתם. ע"ש.

יא. והרשעה, הריש בחיריק, כולה כעשן תכלה. אף על פי שיש נוסחאות בעשן תכלה, באות בית. וכן כתב הרב ר' דוד אבודרהם (דף עא ע"ב). וכן הסכים הפרי חדש, על דרך הכתוב (תהלים לז כ), כלו בעשן כלו. אבל רבינו יהודה בר יקר בפירוש התפלות (עמוד פו) כתב, שצ"ל כעשן. וכ"כ הגר"א במעשה רב (אות קצז), שצ"ל כעשן באות כף. והוא על דרך הפסוק (תהלים סח. ג) כהנדוף עשן תנדוף כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלהים. כשם שהעשן מתנדף וכלה, כן יאבדו רשעים מפני ה'. וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים, היינו דבר והיפוכו, כמו התחנה כאן.

המשך בעמ' 4

מהנחת תפילין כל היום זולת בשעת קריאת שמע ותפלה.

וכתב המגן אברהם ס"ק ח דאם עיקר כוונתו להשתכר לא מקרי עוסק במצוה, והכא מיירי שמכוון גם למצוה. והובא במשנה ברורה. (אבל בשו"ת זכור לאברהם אביגדור חלק או"ח סימן ז כתב שדברי המגן אברהם אינם מוכרחים. ציין אליו בספר טהרת הבית חלק א סימן ב הערה יב ע"ש)

ובביאור הלכה ד"ה הם ותגריהם, הקשה מהגמרא ב"מ פב: בענין מלוה על המשכון דאף דמכוון להנאתו (להשתמש בו) איכא חד מאן דאמר דמצווה קעביד ומשום הכי פטור מלמיתב ריפתא לעניא, ורבי עקיבא ס"ל כוותיה והלכה כמותו, ואולי י"ל דרבי עקיבא סבר דאף שמכוון להנאתו מסתמא מכוון גם לצורך מצוה, אבל אם אנו יודעים שכונתו אך ורק כדי להרוויח ולא לשם מצוה כלל אינו נקרא עוסק במצוה שפטור מן המצוה. (ועיין יביע אומר חלק ו אהע"ז סימן יד אותו ז והלאה שהאר"ק מכמה וכמה מקומות דכל היכא שמכוון לשניהם ודאי שפיר חשיב למצוה.)

וכתב עוד דאין צריך שיהיה עיקר כוונתו למצוה אלא כל שמכוון גם למצוה וגם לשכר בשווה חשיב עוסק במצוה.

ולפי"ז בשליח ציבור אם מכוון בנסיעתו גם על מנת לזכות את הרבים, ואין "עיקר" כוונתו בזה לצורך פרנסתו, (והאופן לבחון זאת, אם באופן כללי בשאר ימות השנה, אין הוא מוכן כלל ועיקר לעלות חזן בשום מקום ללא שכר, או שיש פעמים לרוב שעולה חזן מתוך שמחה ללא שכר על דעת לזכות את הציבור) זה ודאי למצוה יחשב, ויוכל ליסוע לחוץ לארץ על מנת לשמש כשליח ציבור.

והנה הביאור הלכה כתב בסו"ד די"ל לגבי כתיבת הסת"ם דהיא גופא מצוה אף דקודם הכתיבה עיקר כוונתו הייתה לשם שכר מ"מ בשעת הכתיבה עצמה שהיא מצוה, ודאי מכוון לשם מצוה, וחשיב עוסק במצוה, אולם בענין התגרים דבשעה שקונה את הסת"ם אין זה המצוה גופא, ולכן אם אינו מכוון באותה שעה גם לשם מצוה בשווה, אינו נחשב עוסק במצוה.

ואם כן בענין שליח ציבור נמי י"ל דאף אם כוונתו רק לשם השכר מכל מקום יש לומר שבעת שהוא חזן בפועל ודאי כוונתו למצוה כי התפילה והחזנות עצמה היא מצוה ולכן שפיר יש להחשיב נסיעתו לצורך דבר מצוה, היינו על אותה השעה שישמש כחזן.

וראיתי להעיר בזה איזה דבר, דהנה כתב בשולחן ערוך יורה דעה סימן קפד ע"פ י שאף שיש לפרוש מאשתו סמוך לוסתה, מכל מקום היוצא לדרך צריך לפקוד את אשתו אפילו סמוך לוסתה. במה דברים אמורים כשיוצא לדבר הרשות, אבל ביוצא לדבר מצוה, אינו צריך לפקוד את אשתו קודם צאתו, אפילו שלא בעונת וסתה.

ובספר טהרת הבית חלק א סימן ב הלכה יב בהערה הביא לרש"י שפירש הטעם לפוטרו, או משום שטרוד במצוה ופטור מן המצוה, או משום שחיישינן שמתוך טירדתו בתשמיש יתבטל מהמצוה, ע"ש

וכתב דלפי זה, אם הוא שלוח מוסד תורני שמקבל אחוזה מהתרומות שמביא למוסד, אם עיקר כוונתו כדי להשתכר, לא חשיב עוסק במצוה שיהא פטור מן המצוה, ע"ש ומיהו אם מתכוון גם למצוה וגם להנאתו, ובפרט אם עיקר כוונתו למצוה, חשיב שפיר עוסק במצוה, וכמו שכתב הביאור הלכה סימן לח ד"ה הם תגריהם. ע"ש.

ויראה לי דמה שהצריך שיוכחן בשווה הוא משום דבעצם יציאתו לדרך לחו"ל עדיין אין זה המצוה גופא וכשעיקר כוונתו לשם השכר אין להחשיב יציאתו לחו"ל לעוסק במצוה בכדי שיפטור מלפקוד את אשתו, אולם בעלמא מי שרוצה לצאת לחו"ל לגיט כספים לשייכות הדבר מותר אף אם עיקר כוונתו לצורך שכר בלבד, דכיון דבשעה שיחזור עם הכסף בידו ויתן אותו למוסד התורני הוא גוף המצווה ממש ובאותה השעה ודאי מכוון גם לשם מצוה, וכדברי הביאור הלכה הנ"ל.

ואפילו אם גם באותה השעה אינו מכוון למצווה כלל, סוף סוף מכח יציאתו לחו"ל נתרבה כח התורה בעולם וכשם שמותר לצאת לדבר מצוה כח הותר לצאת להרבות תורה לאחרים אף כשאינו מכוון למצווה כלל דסוף סוף המצווה שהיא ריבוי התורה נעשית מכח אותה הנסיעה של אותו שליח.

מסקנה

הדבר פשוט דמותר לחזן לצאת לחוץ לארץ בימים נוראים לשמש כחזן ולזכות את הרבים וחשיב יציאה לדבר מצוה, (ובנוסף היכא שהוא דחוק לממן חשיב הדבר גם לצורך פרנסה.)

בברכה

אלון בן שבת

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

יב. ותתן לנו ה"א באהבה את יום הזכרון הזה. ואין מזכירים בו ראש חודש, דקי"ל בעירובין (מ): זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. וכן פסקו הטור וש"ע. וצ"ל "באהבה", ואף שהכנה"ג כתב שהוא מדלג מלת "באהבה" הראשונה, אין אנו נוהגים כן, אלא אומרים ותתן לנו ה"א "באהבה", שכן הנוסחא בסידורי הגאונים.

יג. יום תרועה "באהבה" מקרא קודש, כן הנוסח בדברי הגאון רבינו שמואל בן חפני, הובא באוצר הגאונים (ר"ה, ס' עז, עמוד מט). וכן הוא בראב"ה (עמוד רלא). וכ"כ הגר"ח פלאגי שיש לומר מלת באהבה בשניהם, ותתן לנו ה"א באהבה את יום הזכרון הזה, ולבסוף, יום תרועה באהבה מקרא קודש, ומלת באהבה ראשונה על עצם קדושת היום, כי קדוש היום לאדונינו, ולבסוף יום תרועה באהבה מקרא קודש על מצות היום, שהשופר מופך מדת הדין למדת הרחמים. שנאמר עלה אלהים בתרועה, ה' בקול שופר, ה' הוא מדת הרחמים, שנהפכה מדת הדין למדת הרחמים, וכמבואר בזוה"ק.

יד. בשבת אומרים זכרון תרועה באהבה מקרא קודש, והוא ע"פ הגמרא (ר"ה כט): כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם. לא קשיא כאן בי"ט שחל בשבת, כאן בי"ט שחל בחול. וכן הוא במסכת סופרים. וכ"כ הראב"ן בשם רבינו שמואל בן חפני, שמנהג שתי ישיבות, שאם חל ר"ה בשבת אומרים זכרון תרועה, לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין. ואם חל בימי החול אומרים יום תרועה. וכן פסקו הטור והש"ע. ואם טעה ואמר בשבת יום תרועה, כתב הפרי חדש, שאינו חוזר, שמכיון שאילו היה בית דין קבוע וסמוך בא"י היו תוקעים אף בשבת, יום תרועה מקרי, הילכך אין מחזירין אותו. א"נ שמכיון שבשאר שנים תוקעים בו, אע"פ שבשנה זו אינו יום תרועה אין בכך כלום, שבשמים ממעל תוקעים בשופר גם בר"ה שחל בשבת, בב"ד העליון במקום שהסנהדרין עומדים. וכמו שהיו תוקעים בב"ד הגדול של הסנהדרין בלשכת הגזית, כן הוא בבית דין של מעלה וכו'.

טו. אם חל ר"ה בימי החול וטעה ואמר "זכרון תרועה" פשוט שאין מחזירין אותו, שהרי בתורה נאמר על ר"ה "זכרון תרועה". ובסדר רב עמרם השלם ח"ב (דף קמז) ס"ל שבין כשחל בימי החול בין כשחל ביום השבת אומרים "זכרון תרועה". וכן הוא בארחות חיים. וכתב בשבולי הלקט, יש מן החכמים שאומרים שאם חל ראש השנה בימי החול אומרים יום תרועה, ואם חל בשבת אומרים זכרון תרועה. ויש מהם שאומרים שאין לשנות, אלא בין בחול בין בשבת אומרים זכרון תרועה. ע"כ. ובשו"ת תרומת הדשן ס' קמה כתב, ואחד מהגדולים קיבל מרבותיו שלעולם י"ל "זכרון תרועה" מקרא קודש. גם הטור או"ח ס' תקפב כתב בשם רבינו האי גאון בסתם הנוסח זכרון תרועה. וכן נראה מדברי הרמב"ם. ולפי זה נראה דלדין שאומרים יום תרועה כשחל בימי החול, אם אמר זכרון תרועה, בודאי שאין מחזירין אותו.

טז. "ותמלוק אתה הוא ה"א מהרה על כל מעשיך". בשו"ת הרשב"ץ ח"ג (ס' קפד) כתב לגמגם על הנוסח "אתה הוא", אלא צ"ל ותמלוק אתה ה' לבדך, והובא בב"י. אך בכל המחזורים הנוסחא כאמור. וכבר האריך בשלמי צבור (דף שה ע"ד) ליישב הנוסחא שבידינו, וכתב, שמעולם לא שמענו להוסיף מלת "לבדך".

יז. מלוק על כל העולם כולו. וכן הוא הנוסח בסידור רב סעדיה גאון (עמוד ריט), ובסדר רב עמרם השלם ח"ב (ס' קז דף קמז): בשם רב יהודאי גאון. וכן הוא בהלכות גדולות (הל' ר"ה דף לח.). ובספר פרדס הגדול (ס' קעו), ושכן אמרו רב פלטין גאון, ורב כהן צדק. וכתב הלבוש, שהנכון לומר מלוק על כל העולם, ואין צריך לומר תיבת כולו, שהוא כפל לשון. והט"ז (ס' שפ סק"א) כתב, שצ"ל כל העולם כולו, כי פעמים רבות מצינו לשון כל, והיינו רוב, מפני שרובו ככולו, וקמ"ל הכא שהוא כולו ממש.

יח. ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, הנכון לקרות: יצור, בשבא תחת היו"ד, ולא כהאומרים יצור בקמץ. וכ"כ הגר"ח פלאגי בספר רוח חיים.

יט. כשחל ראש השנה בשבת נכון לומר אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתינו, קדשנו במצותיך וכו'. והלבוש (בס' תקפב ס"ח) כתב חילוק בזה בין ראש השנה ליוה"כ"פ, שביה"כ"פ שחל בשבת א"צ לומר רצה נא במנוחתינו, כי יום עונות נפשו הוא, ואין לנו כל כך רצון במנוחתינו.

כ. תן חלקנו בתורתך. כתב הרב אהלי יעקב, שכן היא הנוסחא הנכונה, ולא "שים" חלקנו, שכן הוא לשון המשנה אבות פרק ה'. וכ"כ הנוסח בסדר רע"ג וברמב"ם וברד"א. וכן הנכון לומר "תן", ולא "שים", ששימה כל דהו משמע, כדאיתא במנחות (נט: ע"כ). ובדברי תורה הרחב פ"ך ואמלאהו כתיב (ברכות נ). ולכן צ"ל תן חלקנו בתורתך. ושכן מצא בשם גדול אחד. ע"כ. והנה הנוסח הרגיל בכל השנה, שים חלקנו בתורתך. וכן אנו אומרים בכל יום, הוא יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו, וכן הוא בסדר רב עמרם גאון (דף קנו ע"ב), ובמחזור ויטרי (ס' צח עמוד עד). וכ"כ ר' דוד אבודרהם (דף לד ע"ג). וכבר כתבו התוס' גיטין (כ). שאף לשון נתינה סגי בכל שהוא, דהא כתיב גבי תרומה, ראשית דגנך תתן לו, וקי"ל חטה אחת פוטרת את הכרי. והא דאמרין במנחות (נט:): שנתנית לבונה היינו בכזית, היינו משום שהכתוב שינה מלשון שימה דאתחיל בה, דכתיב לא ישים עליה שמן, או משום דהוי דומיא דהקטרת לבונה בחוץ וכו'. ע"ש. ובדין מתנות לאבינוים דכתיב בהו נתינה די בשוה פרוטה, כמ"ש הריטב"א במגילה ז. ובלשון חז"ל (ברכות טז:), יהי רצון שתשים שלום. וכן בתפלת שמונה עשרה שבכל יום, שים שלום טובה וברכה. ולכן א"צ לשנות, ויכולים לומר שים חלקנו בתורתך. והגאון הנצי"ב כתב, שבכל מקום כתוב לשון שימה לגבי הקטורת, ושימו עליה קטורת וכו', משום דמשמעות שימה היא נתינה בסדר יפה ושימת לב. שיהא מתוקן ומסודר ככל הצורך. ולפ"ז גם אנו מתפללים שתהיה משנתנו סדורה יפה בפינו, לכן אנו אומרים שים חלקנו בתורתך.

כא. ודברך מלכנו אמת וקיים לעד. כתב בסידור רש"י (ס' קעט) דמה שתיקנו חכמים לומר כן, סמכו על מה שאמרו בפסיקתא בפרשת בחודש השביעי באחד לחודש, פתח ר' תנחומא, לעולם ה' דברך נצב בשמים, לדור ודור אמונתך (תהלים קיט פט), מהו לעולם ה' דברך נצב, אלא אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם אין אתה בא עלינו אלא במדת הרחמים, אילולא כך לא היינו יכולים לעמוד אפילו שעה אחת, שנאמר, ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי, ולכן נאמר לעולם ה' דברך נצב בשמים, אינו אומר כאן אלהים, אלא ה', שהוא מדת הרחמים, שנאמר ה' אל רחום וחנון. ואף לאדם הראשון יציר כפ"ך, בשעה שדנת אותו, אילולא ששפת מדת רחמין, לא היה עומד אפילו שעה אחת, וכן התקנת עמו, שכשם שדנת אותו ברחמים וחיבת אותו, כך אתה עתיד לדון את בניו לזכותם, זהו שנאמר לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך. וכך אנו אומרים לפני הקב"ה, רבונו של עולם, דבר זה ברור לנו שתתנהג עמנו במדת הרחמים, כדברך שהבטחת לאדם הראשון, שתדין דורות הבאים ברחמים, ודברך מלכנו אמת וקיים לעד, ותיבט לרחמינו ולצדקינו במשפט. ע"כ.

כב. הנוסח בסדר רב עמרם "ודברך אמת וקיים לעד". וכ"ה נוסחת הרמב"ם, והר"ן, ושבולי הלקט, וארחות חיים, ובכל בו. וכ"כ כמה אחרונים, אבל בסידור הרוקח, ובספר המנהיג, ובספר חסידים, ובסידור רש"י, ובמחזור ויטרי, ובספר המחכים, הנוסח, ודברך "מלכנו" אמת וקיים לעד. וכן מנהיגו. וכן כתבו הפרי חדש, ומרן החיד"א. ושכן הוא נוסח האר"י. וכ"כ הרב שלמי צבור.

כג. ועל המדינות בו יאמר, איזו לחרב הלמ"ד בפתח, איזו לשלום הלמ"ד בשבא, איזו לרעב הלמד בקמץ, איזו לשובע הלמד בשבא. כן מנהיגו. וכן הוא בירמיה (טו. ב), לחרב ולרעב.

מטרות העצמות

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

בין חומותיה של מוגאדור, היא אסואירה שעל שפת הים, האיר אורו של רבי חיים פינטו הגדול זיע"א, מן המאורות הגדולים שקמו ליהדות מרוקו. דמותו נחרתה בלב בני עדתו כרב, דיין, ראש ישיבה ומקובל, אשר תורתו הייתה עטרה לראשו וחסדו פרוש על עניי העיר ועל כל מבקש דבר ה'. שמו נזכר בפי יהודי המערב ביראת כבוד, לא רק בשל עמקותו בתורה ובקבלה, אלא גם בשל הענווה, התקיפות בהלכה והרחמים שהיו כרוכים בו כאחד.

רבי חיים פינטו נולד באגאדיר שבמרוקו, לאביו החכם רבי שלמה פינטו ולאמו פרחא. מסורת אחת מציינת את שנת תקט' ללידתו, ומסורת אחרת מזכירה את שנת תקצ"ג; כך או כך, ראשית ימיו הייתה בעיר אגאדיר, בבית של תורה ויראה. עוד בילדותו טעם טעם תורה מפי אביו, ומפי דודו החכם רבי כליפא מלכא, עד שניכרה בו נשמה גדולה העתידה להאיר לרבים. לאחר פטירת אביו ומשבר שפקד את אגאדיר, נדדה המשפחה אל מוגאדור, העיר החדשה שנבנתה והתפתחה בימי הסולטן מוחמד בן עבדאללה. שם, בין סוחרים, נמל וקהילה יהודית תוססת, נפתח לפניו שער חדש של תורה. קרובו רבי מאיר פינטו סייע בידו והכניסו לישיבתו של רב העיר ואב בית הדין, החכם רבי יעקב ביבאס, ושם למד גם במחיצת החכם המקובל רבי דוד בן חזן.

כבר בצעירותו נודע רבי חיים כעילוי מופלא, חריף ובקי, שמיעט בדיבור והרבה בעמל התורה. בשנת תקכ"ט, לאחר הסתלקותו של רבי יעקב ביבאס, קיבלה עליו קהילת מוגאדור את מרותו של רבי חיים כרב העיר ואב בית הדין, והוא עומד אז בראש ההנהגה הרוחנית אף שגילו צעיר. לצדו פעל רבי דוד בן חזן, ושניהם העמידו את חומת ההלכה ואת כבוד התורה בעיר.

בית דינו של רבי חיים נעשה למגדל עוז לבני הקהילה. בענייני דין היה תקיף ואיתן, ועל כן כינוהו "אביר לב"; אולם אותה תקיפות לא הייתה אלא לשם שמים, שכן כלפי עניי העיר היה לבו רך כחמאה. הוא דרש בשלומם, דאג למחסורם, והיה נושא בעול הציבור כאב רחמן לבניו. כך נתמזגו בו דין ורחמים, עוז וענווה, קול תורה ויד פתוחה לצדקה.

רבי חיים עמד בראש ישיבה, העמיד תלמידים והפיץ תורה ברבים. קולו הערב נודע בקהל, והוא חיבר פיוטים שנשתמרו במסורת יהודי מרוקו, ובראשם הפיוט "אלי ארוממנה" לכבוד ימי החנוכה. על פי המסורת, חיבר גם חידושים בהלכה, בקבלה, באגדה ועל הש"ס, אלא שרבים מהם אבדו בעת מלחמת ספרד-מרוקו באסואירה, והותירו אחריהם געגוע לאוצרות רוח שנגנזו.

בתוך תמורות התקופה, כאשר יהודי מרוקו ידעו ימים של פחד וימים של רווחה, נשאר רבי חיים עמוד האש לפני המחנה. בימי מולאי סלימאן שבו הביטחון והסדר במידה רבה, אך נגזרו גם גזרות תחום המושב, וקהילות שלמות נאלצו להצטופף בשכונות היהודים. בתוך כל אלה הייתה הנהגתו של רבי חיים מקור עידוד, יציבות ותקווה, והוא שמר על כבוד הציבור ועל רוחו.

בפי העם נכרכו בשמו סיפורי מופת וישועה. סיפורו עליו כי בעת מכת הארבה עמד בתפילה ושופר בידו עד שנסתלקה המכה מסביבות העיר; ועוד סיפרו כי כאשר נעצרו הגשמים, עורר רחמים לפני המקום עד שנפתחו שערי שמים. סיפורים אלה, בין אם נשמעו בבית הכנסת ובין אם עברו מפה לאוזן בסעודות הלולא, ביטאו את האמונה העמוקה שצדיקי המערב עומדים בפרץ וממשיכים שפע רחמים לעדתם.

לקראת סוף ימיו כבר היה רבי חיים לדמות מופת בכל מרוקו. הוא הותיר אחריו ארבעה בנים — רבי יהודה, רבי יוסף, רבי יאשיהו ורבי יעקב - ומהם נמשכה שושלת הקודש לבית פינטו, ובה נכדו רבי חיים פינטו הקטן מקזבלנקה. ביום כז' באלול תרי"ה נתעלה לגנזי מרומים, ונטמן בבית העלמין הישן באסואירה. עד היום באים רבים להשתטח על ציונו, להזכיר זכותו ולהתחזק באמונה, כי זכר צדיק לברכה אינו פוסק עם הסתלקותו אלא מוסיף להאיר לדורות.

דמותו של רבי חיים פינטו הגדול עומדת אפוא כגשר נאמן בין תורה ומעשה, בין הנהגת דין להנהגת חסד, בין בית המדרש המרוקאי ובין לבו של העם. במוגאדור של ים ורוחות צמחה דמות של צדיק שמילותיו נשאו ניגון, פסיקתו נשאה אחריות, וברכתו נשאה תקווה. משום כך נשאר שמו חקוק במסורת יהודי מרוקו באהבה וביראה, כאחד מן המאורות אשר האירו את גלות המערב באור תורה, פיוט וקדושה.

תמצית מההלכה היומית הרב אברהם כהנא

כל שנה כדי להזהיר את ישראל שישוּבו בתשובה, ובכדי לערַבב את השטן שלא להשטין על ישראל. המנהג הוא על הציבור ולא על היחיד (צ"א יב, מח), הנוהגים כדעת השו"ע יש נוהגים לתקוע גם בסליחות בעת אמירת י"ג מידות וגם קודם לתקבל כדי לצאת י"ח לכו"ע (כה"ח או"ח תקפ"א, יג).

סוכה שדפנותיה מיריעות בד: [ללא חוטים או מוטות של לבד]. כל החומרים כשרים לדפנות, ובתנאי שיעמדו ברוח מצויה (שו"ע או"ח תרל"א). בדורות האחרונים החלו לייצר 'סוכות לנצח' שהדפנות עשויות מיריעות בד עבה, יש פוסקים שפקפקו בכשרותן של הדפנות, משום שסוברים שהדפנות צריכות להיות יציבות ברוח ולא להתנדנד ולכן לא יברך על סוכה כזאת (יחו"ד ג, מו). יש מכשירים אם בעת הרוח המחיצות לא עולות מעל ג' טפחים מהקרקע או ממקום חיבורם, ואם היריעה מחוברת היטב מכל צדדיה אין חשש שהיריעה תתרומם לכן סוברים שאפשר לברך על סוכה כזאת (חזו"א או"ח עז, ו).

כשרות כבד אוו: פיטום האווזים נועד כדי להגדיל את הכבד שהוא יקר, ולהשמינו ככל האפשר עד כדי שהכבד שוקל פי עשרה ממשקלו הרגיל. שיטת הפיטום בה מפטמים את האווז היתה באמצעות מקל שנכנס לתוך הוושט ובאמצעותו דוחסים תירס לתוך הוושט עם לחץ אויר. היום נעזרים במשפך עשוי גומי. לדעת השו"ע קוף או נקב בוושט מטריף את העוף או את הבהמה אפילו שהנקב אינו מפולש והקוף אינו עובר החוצה (שו"ע יו"ד לג, ט), לדעת הרמ"א, נקב פנימי בוושט שאינו מפולש ואינו חיצוני יש להכשיר אם אין ריעותא, ולכן נהגו לפטם את האווזים ועדיף שלא לבדוק את הוושט, אלא לסמוך על הרוב (רמ"א שם). בדורנו הפוסקים נמנעים ממתן הכשר 'מהדרין' למאכל המיוצר מאווזים מפוטמים משום שקשה לפטם באופן שלא יגרום לטריפה ולחששות נוספים כמו צעב"ח, פטריות בוושט, טריפה פחות מיי"ב חודש וכו' (צ"א יא, מט). בארץ נאסר הפיטום ונחשב כעבירה פלילית משום צעב"ח.

מצוות ביכורים: מצוות עשה להביא ביכורים למקדש, מצווה זו נוהגת רק כשבית המקדש קיים ובארץ ישראל בלבד (רמב"ם ביכורים ב, א). הביכורים באים משבעת המינים בלבד. הקרובים לירושלים מביאים אותם כשהם לחים ואילו הרחוקים מביאים את הביכורים כפירות יבשים. מהתורה אין לביכורים שיעור, אבל חכמים אמרו ששיעור הביכורים אחד מששים, ויכול לעשות כל שדהו כביכורים. הפרשת הביכורים נעשית כשהפירות מחוברים כאשר בעל הבית אומר 'הרי אלו ביכורים', ואם לא הפריש את הביכורים כשהם מחוברים הרי זה מפרש אותם אחר שיתלשו (רמב"ם ביכורים א, ט).

מלך על כל העולם כולו: כאילו נכתב מלך על כל העולם, והעולם כולו. שכל העולם הם כל הנבראים הקיימים בעולם, והעולם כולו הוא המקום כלומר העולם עצמו. הבקשה היא שהקב"ה ישלוט על כל היצורים ובכל מקום שהם נמצאים, שלא כמלך בשר ודם שהגם שהוא שולט על האנשים הם יכולים להסתיר ממנו ואז אין לו שליטה עליהם, אבל הקב"ה נמצא בכל מקום ושולט בעולם כולו (תפלת כל לב, עמ' שמג).

עבודת המידות: אומר הגר"א שכל אדם נולד עם מזג שונה, כמו אדם שקונה סוס, יש אחד שהתמזל מזלו וזכה לסוס ממושמע וטוב, ויש אדם שמקבל סוס פראי וצריך להשקיע כדי לאלף ולהרגיל אותו למשא ורכיבה. וזה גם ענין המידות שבאדם, יש אדם שנולד עם מידות וטבעים טובים של הסתפקות במועט, וכמעט שאין בו קנאה ותאוה וכדו', אדם כזה זכה והוא יכול לעבוד את ה' יותר בקלות. אבל יש אדם עם טבעים רעים ומידות רעות ותאוות, וגם הוא צריך לעבוד את ה' כי אין הוא פטור מזה, אבל עליו לטרוח ולעמול ולעבוד יותר קשה. הרמב"ם אומר שכל אחד צריך לדעת את המזג שלו ולפי זה לעבוד את ה' (מנחת שלום, תולדות).

מלך על כל העולם כולו בכבודך: הבקשה היא שכח הממשלה יהיה שהבריות יכירו בכבוד ה' ויתנו לו את הממשלה ברצון ובשמחה, שגם לב העבד רוצה ושמה בה. ועוד כוונה למילה 'בכבודך' שהקב"ה נקרא מלך הכבוד כי הוא חולק מכבודו ליראיו, כמו שחלק למשה, הוא נקרא מלך וקרא למשה 'מלך', כך אנו מתפללים 'מלך על כל העולם בכבודך' שיחלוק מכבודו לבריותיו (תפלת כל לב, עמ' שמד).

לא תחסום שור בדישו: איסור לחסום שור בדישו, הוא במניעה מבהמה לאכול את המאכל שעליה היא עושה את המלאכה. הוא הדין לכל בעל חיים והוא הדין גם לכל מלאכה בדבר הצומח על הקרקע (רמב"ם שכירות יג, ב), כדוג' חמור הנושא תבואה על גבו. בדיעבד, אם עבר וחסם את פי השור, התבואה מותרת באכילה (חולין קטו, א). מותר לחסום את הבהמה מלאכול אם המזון עלול להזיק לה, וכן כאשר יש סיבה הלכתית למנוע מהבהמה לאכול. אם השור דש בתבואה שהיא תרומה מותר לחסום אותה, אך משום מראית עין יתן לה מזון חילופי בסל הסמוך לפיה (רמב"ם שכירות יג, ד).

בישולי גויים בפיצוחים: קליה נחשב כבישול (כך עולה מהרמ"א יו"ד קיג, ב) ולכן במיני הפיצוחים שקליה אותם הגוי, יש לדון בכל מקרה לגופו, האם הוא נאכל חי ומותר או שלא, כמו כן חלק מהמינים עולים על שולחן מלכים ולכן יש בזה איסור בישולי גויים (אהל יעקב קיג, עד; ישא יוסף יו"ד א, ח). אמנם יש מי שמיקל כיוון שהפיצוחים נאכלים חיים וכן אין הם באים ללפת בהם את הפת (נועם הלכה-דיני עכו"ם, עמ' קצב).

אמירת וידוי ונפילת אפיים בסליחות כשיש חתן: הלכה היא, שאם יש חתן בבית הכנסת בעת תענית ציבור אומרים סליחות של תענית ציבור ומדלגים על אמירת נפילת אפיים (שו"ע או"ח קלא, ה). נחלקו האחרונים בדין הסליחות כיצד ינהגו כשיש חתן (ילקו"י ימים נוראים, דקדוקי, לח): יש אומרים שבסליחות הוידוי הוא העיקר מהסליחות והוא חלק מהתשובה, לכן לא שייך שהציבור ידלגו על זה בגלל החתן וגם החתן יכול לומר עמהם וידוי ונפילת אפיים (בית חתנים כא, טז בשם הגר"צ), ויש אומרים שאין אומרים נפילת אפיים כדן תענית ציבור (הליכות שלמה א, יז, ג).

תקיעת השופר בחודש אלול: מנהג האשכנזים להתחיל לתקוע בשופר מראש חודש אלול אחר תפילת שחרית, ויש מקומות שתוקעים גם אחרי ערבית (רמ"א או"ח תקפ"א, יג), על פי דברי המדרש שבר"ח אמר הקב"ה למשה לעלות להר ולהעביר שופר בכל המחנה והקב"ה נתעלה באותו שופר, ולכן תיקנו לתקוע בשופר בר"ח אלול

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים